

Anna Majda¹, Joanna Zalewska-Puchała¹, Ewa Barczyk²

¹Pracownia Teorii i Podstaw Pielęgniarstwa Instytutu Pielęgniarstwa i Położnictwa, Wydział Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Jagielloński, Collegium Medicum w Krakowie

²Szpital Specjalistyczny im. J. Dietla w Krakowie

Stereotypy i uprzedzenia wobec osób odmiennych kulturowo w świadomości studentów pielęgniarstwa

Stereotypes and prejudice against people of different cultures in the awareness of the students of nursing

STRESZCZENIE

Wstęp. W XXI wieku świat coraz częściej nazywany jest globalną wioską, a społeczeństwa określane są mianem „internetowych” bądź „cyfrowych”. Odległości przestały mieć takie znaczenie jak dawniej, toteż w życiu wirtualnym (w tzw. sieci), ale także w codziennym i zawodowym częściej spotykamy osoby innej rasy czy wyznania. Z tego względu we współczesnym świecie niezbędna wydaje się umiejętność egzystowania w wielokulturowości. Nie jest to zadanie łatwe, tym bardziej że w polskiej kulturze i mentalności głęboko zakorzenione są stereotypy i uprzedzenia.

Cel pracy. Celem pracy było poznanie opinii i wiedzy studentów pielęgniarstwa na temat stereotypów, uprzedzeń i dyskryminacji wobec osób odmiennych kulturowo.

Materiał i metody. Badania przeprowadzono w grupie 100 studentów pielęgniarstwa. Wykorzystano kwestionariusz ankiety i test wiadomości własnego autorstwa. Do analizy statystycznej użyto programu Statistica 9.0, testu U Manna-Whitneya oraz korelacji chi-kwadrat Pearsona.

Wyniki. Poziom wiedzy na temat stereotypizacji oraz mniejszości narodowych i etnicznych okazał się bardzo niski, nie był zależny od miejsca zamieszkania badanych czy też częstotliwości ich wyjazdów zagranicznych. Zdecydowana większość studentów miała kontakt ze stereotypami i uprzedzeniami. W opinii studentów dyskryminacji można zapobiegać poprzez zdobywanie informacji na temat innych kultur.

Wnioski. Studenci pielęgniarstwa w życiu zawodowym będą musieli korzystać z wielu kompetencji kulturowych, dlatego też należy uczyć przyszłych pracowników służby zdrowia jak zrozumieć odmienność kulturową i jak przeciwdziałać dyskryminacji. We współczesnym świecie nie tylko wrażliwość i empatia wydają się być niezbędne w pracy pielęgniarki, ale także wrażliwość kulturowa.

Problemy Pielęgniarstwa 2013; 21 (2): 187–194

Słowa kluczowe: stereotypy, uprzedzenia, dyskryminacja

ABSTRACT

Introduction. In the 21st century, the world is more often referred to as the global village, and societies are called Internet or digital communities. Distance no longer has the same meaning as in the past. Therefore we often meet people of a different race or religious denomination not only in our virtual lives (the network), but in our daily and professional lives as well. Therefore, it seems essential in the modern world to be able to exist in multiculturalism. This is not an easy task, especially since stereotypes and prejudice are deeply ingrained in Polish culture and mentality.

Aim of the study. The aim of this study was to identify the opinions and knowledge of the students of nursing about stereotypes, prejudice and discrimination against people of different cultures.

Adres do korespondencji: dr n. med. Anna Majda, Pracownia Teorii i Podstaw Pielęgniarstwa, Wydział Nauk o Zdrowiu UJ CM, ul. Michałowskiego 12, 31–126 Kraków, tel.: 12 634 33 93, faks 12 632 48 81, e-mail: majdanna@poczta.onet.pl

Material and methods. The research was conducted in a group of 100 students of nursing and used a questionnaire form and a test of knowledge designed by the authors. Statistical analysis used Statistica 9.0, the Mann-Whitney U test and Pearson's test of correlation (χ^2).

Results. The level of knowledge about stereotyping, national and ethnic minorities has proven to be very low; it did not depend on the respondents' place of residence or the frequency of their trips abroad. The vast majority of students had some experience with stereotypes and prejudice. In the students' opinion, discrimination can be prevented by obtaining the information about other cultures.

Conclusions. In their professional life, students of nursing will need to utilize much of their cultural competence. Therefore prospective healthcare professionals should be taught how to understand cultural differences and how to prevent discrimination. Nowadays not only emotional sensitivity or empathy, but also cultural sensitivity seem to be necessary in the work of nurses.

Nursing Topics 2013; 21 (2): 187–194

Key words: stereotypes, prejudice, discrimination

Wstęp

W obecnych czasach coraz częściej w praktyce pielęgniarki mogą spotkać się z pacjentami z różnych obszarów religijnych i kulturowych. Zmusza to personel pielęgniarski do podjęcia nowych zadań oraz szukania różnych dróg porozumienia z obcymi, często nieznanymi rytuałami i zachowaniami. Brak zrozumienia dla odmienności i podstawowych informacji o różnicach kulturowych utrudnia prawidłową komunikację z pacjentem, która jest niezwykle istotnym elementem pielęgnacji chorego. Spotykając pacjentów z odmiennymi obszarów kulturowych, mających odmienne poglądy i wartości, wyznających inną wiarę zarówno personel, jak i studenci kierunków medycznych często bazują na komunikacji niewerbalnej, co może prowadzić do nieporozumień w kontaktach z chorym i jego rodziną. Personel medyczny, w tym także pielęgniarki nie mogą zapominać o tym, że odmienność kulturowa bezpośrednio łączy się z różnicami w stylach komunikacji, w sposobach ekspresji potrzeb. Zawsze należy mieć na uwadze, że przekonania kulturowe mają wpływ na poglądy na temat zdrowia i choroby zarówno pacjenta, jak i przyszłych pracowników służby zdrowia, gdyż pojęcia te są silnie uwarunkowane kulturowo, co oznacza, że objawy uznawane w jednej kulturze za oznaki choroby, w innej mogą być traktowane jako oznaki pełnego zdrowia [1]. Wiele religii reguluje zachowania związane ze zdrowiem i chorobą (np. odżywianie, prokreacja, rytuały związane z narodzinami, umieraniem, śmiercią, pochówkiem, wyrażaniem żałoby), zajmuje stanowisko w kwestiach etycznych dotyczących działań medycznych, jak na przykład transplantacji, eutanazji, aborcji, sztucznego zapłodnienia. Jeśli nie znane są nam normy kulturowe i religijne, które wpływają na konkretne skrypty zachowań, łatwo o uaktywnianie stereotypów i postrzeganie w perspektywie etnocentrycznej, które jest powodem konfrontacji, frustracji, rozczarowania, konfliktów, nieporozumień, mowy nienawiści. Aby udzielić odpowiedniej kulturowo

opieki, należy w pełni zrozumieć oczekiwania i potrzeby jednostki, przyjąć postawę etnorelatywistyczną, czyli postrzegać bez uprzedzeń i stereotypów, zawiesić osąd innej kultury według kryteriów kultury własnej. Studenci pielęgniarstwa muszą mieć świadomość tego, że wszelkie wzory kulturowe dotyczące zdrowia i choroby są częścią systemu wartości, norm i wierzeń, który to system kształtowany jest stopniowo w procesie wychowania i socjalizacji. Niestety często fakt ten jest pomijany, dlatego też należy uwrażliwiać przyszłych pracowników służby zdrowia na różnice międzykulturowe [1, 2].

Należy zadać sobie pytanie: Czy studenci pielęgniarstwa będą w przyszłości potrafili wyzbyć się obecnych w swojej kulturze stereotypów i uprzedzeń w stosunku do osób odmiennych kulturowo? Czy będą w stanie uszanować różnice kulturowe, z którymi będą mieć kontakt w przyszłej pracy zawodowej?

W pracy poruszono kwestie niezwykle ważne nie tylko dla przyszłych pracowników opieki zdrowotnej, którzy będą musieli objąć holistyczną opieką każdego pacjenta, niezależnie od jego pochodzenia, ale także dla tych wszystkich osób, dla których akty dyskryminacji nie są obojętne. Bowiem w dzisiejszych czasach przekraczanie granic państw nie jest problemem, problem stanowi natomiast przekraczanie granic kulturowych oraz wyzbycie się myślenia stereotypowego i uprzedzeń. W literaturze można zauważyć zamienne czy też nierozłączne używanie tych dwóch terminów. W przypadku bardziej precyzyjnego ich definiowania są jednak traktowane rozłącznie. Uprzedzenia zazwyczaj są oparte na stereotypach, które stanowią ich podstawę poznawczą, ale zawierają także drugi, bardzo ważny element, mianowicie osobiste uczucia jednostki. W uprzedzeniu składnik afektywny jest szczególnie silny, a aspekt poznawczy przyjmuje najczęściej formę stereotypu. Oba wyznaczają trzeci składnik postawy — behawioralny, czyli różne formy zachowania wobec przedmiotu uprzedzenia. Jeśli stereotyp stanie się składnikiem uprzedzenia, to wtedy

związek z określonym typem ustosunkowania staje się nierozzerwalny. Nie wszystkie stereotypy wiążą się z uprzedzeniami [3].

Cel pracy

Celem pracy było poznanie opinii i wiedzy studentów pielęgniarstwa na temat stereotypów, uprzedzeń i dyskryminacji wobec osób odmiennych kulturowo.

Materiał i metody

W niniejszej pracy posłużono się następującymi metodami badawczymi:

- metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankiety audytoryjnej, z zastosowaniem kwestionariusza ankiety jako narzędzia badawczego własnego;
- metodą testów osiągnięć, techniką testu wiadomości, z zastosowaniem testu sprawdzającego jako narzędzia badawczego własnego.

Kwestionariusz ankiety składał się z 28 pytań zamkniętych oraz 5 pytań otwartych. Pytania dotyczyły opinii studentów pielęgniarstwa na temat stereotypów, uprzedzeń, dyskryminacji oraz osób odmiennych kulturowo (mniejszości narodowej: muzułmańskiej i żydowskiej; mniejszości etnicznej: romskiej) oraz zmiennych socjodemograficznych: wiek, płeć, miejsce zamieszkania, zagraniczne wyjazdy oraz zainteresowania innymi kulturami.

Metoda testów osiągnięć umożliwiła poznanie poziomu wiedzy badanych studentów na temat stereotypizacji, uprzedzeń i dyskryminacji oraz na temat mniejszości muzułmańskiej, żydowskiej i romskiej. Test wiadomości składał się z 24 pytań jednokrotnego wyboru, studenci mogli wybierać odpowiedź spośród 4 dystraktorów. Poziom wiedzy wyznaczono na podstawie uzyskanych przez badanych punktów: 0–8 punktów — poziom niedostateczny, 9–12 punktów — poziom dostateczny, 13–16 punktów — poziom dobry, natomiast 17–24 punktów — poziom bardzo dobry.

Do analizy materiałów źródłowych użyto programu Statistica 9.0 oraz testu U Manna-Whitneya i korelacji Chi-kwadrat Pearsona [4].

Badania przeprowadzono na Wydziale Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum. Wzięło w nich udział 100 studentów pierwszego roku na kierunku pielęgniarstwo.

Wyniki

Kobiety stanowiły 95% badanych i były w wieku 19–31 lat. Natomiast mężczyźni stanowili 5% grupy badanej i byli w wieku 19–25 lat. W badanej grupie 64% ankietowanych stwierdziło, że w życiu codziennym miało kontakt z przedstawicielami innych kultur.

Spośród ankietowanych mających kontakt z osobami odmiennymi kulturowo 67% stwierdziło, że dostrzega zjawisko klasyfikowania osób według

koloru skóry oraz według wyznania (78%). Podobnie, takie tendencje obserwowali ankietowani nie mający kontaktu z osobami odmiennymi kulturowo, 69% stwierdziło, że występuje zjawisko klasyfikowania według koloru skóry i 63% według wyznania.

Stereotypy, z którymi spotykają się studenci pielęgniarstwa

Spośród badanych 87% studentów zadeklarowało, że miało lub ma kontakt ze stereotypami, 6% takiego kontaktu nigdy nie miało, z kolei 7% nie wiedziało, czy kiedykolwiek natknęło się na stereotypizowanie. Wśród badanych studentów, którzy zadeklarowali kontakt ze stereotypami 33% stwierdziło, że najczęściej spotyka się ze stereotypami narodowościowymi, 28% — religijnymi, 24% — płciowymi, 1% stwierdził, że częściej spotyka się ze stereotypami dotyczącymi orientacji seksualnej, także 1% zauważył, że najczęstsze są stereotypy dotyczące stanu finansowego.

Po przeanalizowaniu materiałów źródłowych stwierdzono, że 42% studentów jest w stanie podać co najmniej jeden stereotyp na temat muzułmanów, 44% ankietowanych zna stereotypy na temat wyznawców judaizmu, natomiast stereotypy o Romach słyszało 74% badanych.

Spośród studentów, którzy zadeklarowali znajomość stereotypów na temat muzułmanów: 51% z nich wskazało na złe traktowanie kobiet przez muzułmanów, 17% — na brak higieny osobistej, 68% było zdania, że muzułmanie są terrorystami, 39% uważało ich za fanatyków, 7% wskazało na agresywność muzułmanów i po 2,5% ankietowanych — na negatywne nastawienie do innych kultur, oraz na poligamię.

Spośród badanych studentów, którzy zadeklarowali znajomość stereotypów na temat Żydów: 40% twierdziło, że Żydzi są skąpi, 31% — że to złodzieje, po 22%, że Żydzi to oszuści i że są chciwi, 17%, że są bogaci, a 14%, że są przedsiębiorczy, 31% wskazało na inne stereotypy, a wśród nich: 7% wskazało na przebiegłość Żydów, po 5% — na ich religijność i manipulacje. Pojedyncze osoby wymieniły następujące stereotypy: pracowici, materialiści, konserwatywni, rządni władzy, megalomani oraz, że chcą odzyskać dobra utracone podczas II wojny światowej.

Spośród badanych studentów, którzy zadeklarowali znajomość stereotypów na temat Romów: 86% twierdziło, że Romowie to złodzieje, 35% — że oszuści, 26% wskazało na brak higieny osobistej Romów, 19% było zdania, że nie chcą pracować, a 15% uznało ich za żebraków, 4% wskazało na agresywność Romów, po 3% — na ich przestępczość, że lubią zabawę i że uważają, iż wszystko im się należy. Pojedyncze osoby wymieniły następujące stereotypy: najważniejsza jest rodzina, prymitywni, chciwi, wykorzystują dzieci, cechuje ich brak kultury osobistej i patologia rodzinna.

Przeważająca większość badanych (85%) była zdania, że stereotypy znacząco wpływają na zachowanie społeczne jednostek stereotypizowanych.

Wśród badanych studentów przeważała opinia (75%), że stereotypy na temat innych nacji są trudne do zmiany pod wpływem nowych informacji i że są potrzebne w życiu codziennym (20%).

Przyczyny uprzedzeń i dyskryminacji w opinii studentów pielęgniarstwa

W opinii badanych studentów główną przyczyną uprzedzeń jest wychowanie i kultura — tak stwierdziło 61% ankietowanych. Z kolei 26% studentów twierdziło, że podstawowym źródłem uprzedzeń są negatywne osobiste doświadczenia, 12% — historia narodu, natomiast 1% za główne źródło uprzedzeń uznało brak wiedzy.

W opinii badanych studentów głównymi przyczynami dyskryminacji są stereotypy — tak stwierdziło 83% ankietowanych. Z kolei 78% badanych stwierdziło, że podstawą dyskryminacji są uprzedzenia, 58% — presja otoczenia, 44% — osobiste urazy, natomiast 1% brak wiedzy.

Sposoby zapobiegania dyskryminacji w opinii studentów pielęgniarstwa

Spośród badanych studentów 85% stwierdziło, że przeciwdziałać dyskryminacji można poprzez zdobywanie wiedzy na temat innych kultur i religii, 57% było zdania, że nie należy pozostawać obojętnym na akty dyskryminacji, natomiast 39% uważało, że należy dowiadywać się o przyczynach dyskryminacji. Tylko 1% badanych odpowiedziało, że najlepiej można przeciwdziałać dyskryminacji poprzez własne doświadczenia z osobami odmiennymi kulturowo.

W opinii 54% badanych Polacy nie są narodem tolerancyjnym, z kolei 24% uznało, że Polacy to naród tolerancyjny, 22% nie miało zdania na ten temat.

Ankietowani byli podzieleni opinią, czy udzielić obcokrajowcom azylu politycznego, za tą opcją było 39%, przeciw było 23%, a 38% nie miało zdania na ten temat.

Spośród ankietowanych, którzy byli przeciwni udzielaniu azylu politycznego, 70% za główną przyczynę swojego negatywnego stosunku podało sytuację ekonomiczną naszego kraju, 39% — sytuację polityczną przybyszów, 43% — sytuację społeczną naszego kraju, natomiast 4% jako przyczynę podało swoje osobiste przekonania.

Badani twierdzili, że media w bardzo znaczący sposób wpływają na postrzeganie przez Polaków muzułmanów, takiego zdania było 81% badanych. W mniejszym, ale też dużym stopniu w opinii respondentów media kreują wizerunek Żydów, tak twierdziło 57% badanych, i Romów, takiego zdania były 54% osób.

Wiedza studentów pielęgniarstwa na temat stereotypizacji, uprzedzeń i dyskryminacji, muzułmańskiej i żydowskiej mniejszości narodowej oraz romskiej mniejszości etnicznej

W teście wiadomości żaden z ankietowanych nie odpowiedział prawidłowo na wszystkie 24 pytania. Największa liczba poprawnych odpowiedzi to 16, co stanowiło 66% możliwych do zdobycia punktów, natomiast najmniejsza liczba poprawnych odpowiedzi to 3, co stanowiło 12% wszystkich punktów. Średnia liczba poprawnych odpowiedzi wynosiła 9,33, co stanowiło 39% wszystkich punktów i mieściło się na poziomie dostatecznym.

Biorąc pod uwagę pomiar wiedzy, wyniki testu kształtowały się następująco: 38% badanych prezentowało niedostateczny poziom (0–8 pkt.), 53% respondentów, zdobywając 9–12 punktów, prezentowało dostateczny poziom, tylko 9% badanych dobry poziom (13–16 pkt.). Żaden z ankietowanych studentów nie mieścił się w grupie bardzo dobrej (17–24 pkt.).

Wiedza studentów pielęgniarstwa na temat stereotypizacji, uprzedzeń oraz dyskryminacji nie była imponująca. Na 14 pytań dotyczących tego zakresu studenci odpowiedzieli średnio na 5,92 pytania, co stanowiło 42% możliwych do zdobycia punktów. Największa liczba poprawnych odpowiedzi wynosiła 11, co stanowiło 78% możliwych do zdobycia punktów, natomiast najmniejsza liczba trafnych odpowiedzi z tej dziedziny wynosiła 2, co stanowiło 14% wszystkich punktów.

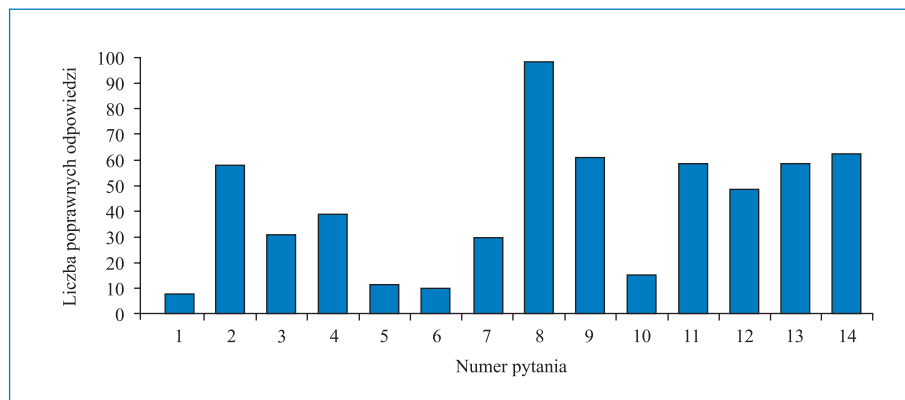
Studenci pielęgniarstwa na niektóre pytania odpowiadali znacznie lepiej niż na inne. Najmniej osób poprawnie odpowiedziało na pytania dotyczące stereotypów (8%) oraz etnorelatywizmu (10%). Natomiast najmniej problemów przysporzyło pytanie dotyczące zjawiska antydyskryminacji, na które 98% respondentów odpowiedziało poprawnie (ryc. 1).

Wiedza studentów pielęgniarstwa na temat mniejszości muzułmańskiej, żydowskiej i romskiej również nie była dobra. Na 10 pytań z tej dziedziny studenci odpowiedzieli średnio na 3,41 pytania, co stanowiło 34% możliwych do zdobycia punktów. Największa liczba poprawnych odpowiedzi to 8, co stanowiło 80% wszystkich punktów z tej dziedziny.

Najmniej osób poprawnie odpowiedziało na pytania dotyczące pochodzenia Romów (14%) oraz eutanazji w islamie (15%). Natomiast najmniej problemów przysporzyło pytanie dotyczące ramadanu, na które 73% respondentów odpowiedziało poprawnie (ryc. 2).

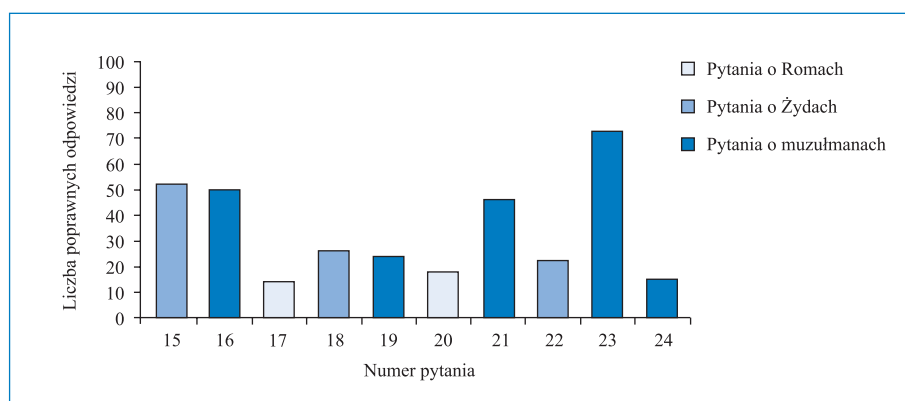
Wiedza studentów pielęgniarstwa na temat stereotypizacji oraz mniejszości narodowych i etnicznych a zmienne socjodemograficzne

Na podstawie wyników z testu wiadomości wybrano 2 grupy studentów: grupa 1 — studenci, którzy reprezentują niedostateczny poziom wiedzy i grupa 2 — studenci, którzy reprezentują dobry poziom wiedzy (tab. 1).

Rycina 1. Liczba poprawnych odpowiedzi na pytania testowe dotyczące stereotypizacji, uprzedzeń i dyskryminacji. 1 — definicja stereotypu; 2 — funkcje stereotypizacji; 3 — mechanizm uprzedzeń; 4 — rodzaje uprzedzeń; 5 — konsekwencje stereotypów; 6 — konsekwencje uprzedzeń; 7 — konsekwencje dyskryminacji; 8 — zjawisko antydyskryminacji; 9 — definicja etnocentryzmu; 10 — definicja etnorelatywizmu; 11 — definicja mowy nienawiści; 12 — przejawy uprzedzeń; 13 — definicja mniejszości narodowej; 14 — definicja mniejszości etnicznej

Figure 1. The number of correct answers on test-questions concerning about stereotyping, anticipations and discriminations

Rycina 2. Liczba poprawnych odpowiedzi na pytania testowe dotyczące mniejszości narodowych i etnicznych. 15 — Biblia hebrajska oraz teologiczno-prawna tradycja judaizmu; 16 — religia, w której pokarm przygotowywany jest w sposób rytualny; 17 — pochodzenie Romów; 18 — zbiór praw religijnych, opartych na rozważaniach rabinów; 19 — wyznawanie wiary przez muzułmanina; 20 — religia, którą wyznają Romowie; 21 — muzułmański przywódca religijny; 22 — nazwa prawa żydowskiego; 23 — święty miesiąc muzułmańskiego kalendarza; 24 — stosunek do eutanazji w islamie

Figure 2. The number of correct answers on questions test-concerning minorities national and ethnical

Tabela 1. Wyniki testu i liczebność grup

Table 1. Results of the test and the number of groups

Poziom wiedzy niedostateczny (grupa 1)		Poziom wiedzy dobry (grupa 2)	
Wynik testu	Liczba osób	Wynik testu	Liczba osób
0–8 pkt.	38	13–16 pkt.	9

Tabela 2. Wyniki testu U Manna-Whitneya wybranych cech dla grupy dobrych i niedostatecznych wyników testu wiadomości**Table 2.** Results of the test U Manna-Whitneya of chosen features for the group of good and poor results of the test news

Cecha	Suma rang		p	N ważnych	
	Niski	Dobry		Niski	Dobry
Miejsce zamieszkania	911,5000	216,5000	1,000000	38	9
Częstotliwość wyjazdów zagranicznych	878,0000	250,0000	0,365076	38	9
Zdobywanie nowych informacji	909,0000	219,0000	0,946110	38	9

Tabela 3. Wyniki testu chi-kwadrat kontaktu badanych studentów z osobami odmiennymi kulturowo w porównaniu z poszerzaniem wiedzy na tematy związane z innymi kulturami**Table 3.** Results of the chi-squared test of the contact of examined students with different persons culturally to with extending of the knowledge on connected themes with other cultures

Czy interesujesz się zagadnieniami związanymi z innymi kulturami	Mam kontakt z osobami z innych kultur	Nie mam kontaktu z osobami z innych kultur	χ^2 Pearsona	Liczba stopni swobody	p
Tak	41	30	4,155537	1	0,04150
Nie	23	6			

Grupy kontrastowe porównano pod względem miejsca zamieszkania, częstotliwości ich wyjazdów zagranicznych i zdobywania nowych informacji na tematy związane z innymi kulturami. Zależności te nie były istotne statystycznie (p odpowiednio równe 1,00; 0,36; 0,94), a obserwując rezultaty można stwierdzić, że wyniki testu wiadomości są porównywalne, niezależnie od miejsca zamieszkania badanych studentów, częstotliwości ich wyjazdów zagranicznych oraz od tego czy poszerzają swoją wiedzę na tematy związane z innymi kulturami (tab. 2).

W celu zbadania zależności pomiędzy poszerzaniem wiedzy studentów na tematy związane z innymi kulturami a ich kontaktem z osobami odmiennymi kulturowo podzielono badanych na dwie grupy: studentów, którzy poszerzają swoją wiedzę oraz studentów, którzy nie poszerzają swojej wiedzy. Z analizy danych źródłowych wynika, że zależności te są istotne statystycznie ($p = 0,04$), badani studenci mający kontakt z osobami odmiennymi kulturowo częściej interesują się zagadnieniami z nimi związanymi (tab. 3).

Badając zależność pomiędzy poszerzaniem wiedzy studentów na tematy związane z innymi kulturami

a ich kontaktem z dyskriminacją również podzielono badanych na dwie grupy: studentów, którzy poszerzają swoją wiedzę oraz studentów, którzy nie poszerzają swojej wiedzy. Zaobserwowano, że zależności te są istotne statystycznie ($p = 0,01$), studenci interesujący się zagadnieniami związanymi z innymi kulturami znacznie częściej dostrzegali zachowania dyskryminujące, wiedzieli na czym polega dyskryminacja i potrafili ją zidentyfikować (tab. 4).

Dyskusja

Prezentowane badania wskazują na częste występowanie stereotypów wśród ankietowanych. Najczęstsze z nich to stereotypy narodowościowe i religijne. Wynik ten nie znalazł potwierdzenia w badaniach przeprowadzonych przez Czerniejewską w ramach projektu „Antydyskryminacja na co dzień”, w których to badaniach respondenci wskazali stereotypy dotyczące subkultur młodzieżowych oraz mniejszości seksualnych jako najczęściej występujące [5].

Według badań przeprowadzonych na Uniwersytecie Princeton przez Karlinsa, Coffmana i Waltera wynika, że w świadomości studentów istniały nastę-

Tabela 4. Wyniki testu chi-kwadrat kontaktu badanych studentów z dyskryminacją w porównaniu z poszerzaniem wiedzy na tematy związane z innymi kulturami

Table 4. Results of the test chi-squared of the contact of examined students with the discrimination to with extending of the knowledge on connected themes with other cultures

Czy interesujesz się zagadnieniami związanymi z innymi kulturami	Spotkałem się z dyskryminacją	Nie spotkałem się z dyskryminacją	χ^2 Pearsona	Liczba stopni swobody	p
Tak	58	13	5,844261	1	0,01563
Nie	17	12			

pujące stereotypy dotyczące mniejszości żydowskiej: błyskotliwi, wyrachowani, pracowici, chciwi i sprytni [za: 6]. Natomiast w badaniach własnych ankietowani wskazali przede wszystkim na takie stereotypy, jak: skąpcy, złodzieje, chciwi, bogaci. Na liczne stereotypy dotyczące mniejszości żydowskiej wskazuje także w swoich badaniach Kłoskowska, w których ankietowani widzą Żydów jako: wierzących, oszczędnych, zamkniętych i mądrych [za: 7]. Brak spójności rezultatów wyżej opisanych badań może wynikać z różnicy w wieku respondentów, gdyż badania Kłoskowskiej przeprowadzone były w grupie dorosłych Polaków, natomiast większość ankietowanych w badaniach własnych była w wieku 19–24 lat. Sugerować to może, że ankietowani w badaniach własnych mieli mniej doświadczeń życiowych i w mniejszym stopniu mieli kontakt z mniejszością żydowską.

W tych samych badaniach w Princeton respondenci wskazali na okrucieństwo, religijność, zdradliwość oraz brak wykształcenia jako najczęściej występujące stereotypy dotyczące muzułmanów [za: 6]. Natomiast badania własne wskazują, że ankietowani studenci znają takie oto stereotypy na temat muzułmanów: terroryści, fanatycy, źle traktujący kobiety. Stereotypy te wynikać mogą z braku wiedzy na temat islamu oraz niespokojnej sytuacji w ostatnich latach na Bliskim Wschodzie i z licznych ataków terrorystycznych, które nagłaśniane są w mediach.

W 2004 roku zostały przeprowadzone badania przez CBOS, których tematem były stereotypy na temat mniejszości romskiej wśród Polaków. Ankietowani odpowiedzieli wówczas, że Romowie są bezrobotni, rodzeni oraz skłonni do oszustw i przestępstw [8]. Rezultaty te spójne są z wynikami badań własnych, które pokazały, że respondenci widzą Romów jako złodziei, oszustów, niechętnych do pracy.

Coraz większa liczba badań poświęconych stereotypizacji oraz tolerancji wobec mniejszości narodowych i etnicznych świadczy o rosnącej świadomości wpływu różnych czynników kulturowych na funkcjonowanie całego społeczeństwa.

Stereotypy i uprzedzenia wobec osobodmiennych kulturowo w świadomości studentów pielęgniarstwa

Zjawisko stereotypizacji i ksenofobii nabiera dużego znaczenia ze względu na fakt zmian zachodzących na globalnym rynku edukacji i pracy, otwarcia granic, wielokulturowości, która może być postrzegana jako problem dla równości i tożsamości kulturowej. Przybywa imigrantów, uchodźców, których obecność w szpitalach staje się wyzwaniem. Cieszą zatem publikacje mówiące o postrzeganiu innych narodów i kultur przez młodzież studiującą [9–11]. Z badań ankietowych przeprowadzonych od grudnia 2010 roku do marca 2011 roku w grupie losowo wybranych 150 studentów studiujących nauki medyczne na Wydziale Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, w wieku 18–20 lat, za Agnieszką Kułak i wsp. [9], wynika, że w opinii 12% badanych Polacy to naród tolerancyjny i jednocześnie zdaniem 37,4% tolerancyjność Polaków wzrasta. Według badanych wiedza na temat mniejszości etnicznych występujących w Polsce jest zadowalająca. W przeciwieństwie do badań własnych, w których wiedza studentów pielęgniarstwa Wydziału Nauk o Zdrowiu w Krakowie na temat stereotypizacji, uprzedzeń i dyskryminacji, wybranych mniejszości narodowych i etnicznych była bardzo niska, zaś odsetek studentów uważających Polaków za naród tolerancyjny 2-krotnie wyższy (24%).

Istnieje potrzeba przeprowadzenia kolejnych eksperymentów i badań dążących do uporządkowanej wiedzy na temat stereotypizowania i dyskryminacji oraz analizowania zachodzących w tym zakresie zmian.

Wnioski

Wyniki przeprowadzonych badań umożliwiają sformułowanie następujących wniosków:

1. W opinii studentów występuje zjawisko klasyfikowania innych według koloru skóry i wyznania. Zdecydowana większość z nich miała kontakt ze stereotypami, były to najczęściej stereotypy

narodowościowe. W przypadku mniejszości muzułmańskiej najbardziej znanymi stereotypami okazały się być te dotyczące złego traktowania kobiet i terroryzmu. Z kolei Żydzi w świadomości ankietowanych istnieją jako skąpcy, chciwi, oszuści, natomiast Romowie przede wszystkim jako złodzieje i oszuści.

2. W opinii przeważającej części studentów stereotypy mają znaczący wpływ na zachowania społeczne jednostek stereotypizowanych, są trudne do zmiany pod wpływem nowych informacji.
3. Wychowanie i kultura okazały się być głównymi przyczynami uprzedzeń w opinii studentów, zaś stereotypy głównym źródłem dyskryminacji.
4. W opinii studentów uprzedzeniom i aktom dyskryminacji można przeciwdziałać poprzez zdobywanie nowych informacji, reagowanie na zachowania nierównośćowe oraz poznawanie przyczyn dyskryminacji.
5. Poziom wiedzy studentów na temat stereotypizacji, uprzedzeń i dyskryminacji mniejszości narodowych i etnicznych był bardzo niski. Wiedza okazała się być niezależna od miejsca zamieszkania badanych, także wyjazdy zagraniczne oraz zdobywanie nowych informacji nie wpłynęły na wyniki testu wiadomości.
6. Studenci mający kontakt z osobami odmiennymi kulturowo istotnie częściej interesowali się zagadnieniami związanymi z wielokulturowością i istotnie częściej dostrzegali zachowania dyskryminujące innych.

Postulaty

Stereotypy i uprzedzenia względem mniejszości narodowych i etnicznych istnieją w świadomości studentów pielęgniarstwa, co niestety może mieć wpływ na ich późniejsze relacje zawodowe z osobami odmiennymi kulturowo i ich rodzinami. Dlatego, niezbędnym wydaje się być umieszczenie w programie kształcenia studentów pielęgniarstwa kursu umożliwiającego zapoznanie ich z odmiennością kulturową, zrozumienie tradycji i obyczajów w innych kulturach oraz mechanizmów uruchamianych w kontaktach

międzykulturowych. Również prowadzenie treningów z zakresu przeciwdziałania aktom dyskryminacji mogłoby przynieść pożądane skutki. Ukazanie młodym ludziom negatywnych następstw dyskryminacji oraz nauczanie ich jak reagować w sytuacji nierównego traktowania innych mogłoby doprowadzić do zmiany zachowań i postaw. Także doświadczanie bezpośredniego kontaktu z przedstawicielami innych kultur, choć mogące być zagrożeniem dla własnej tożsamości kulturowej, może modyfikować stereotypy.

Piśmiennictwo

1. Tobiasz-Adamczyk B. Wybrane elementy socjologii zdrowia i choroby. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.
2. Janus B., Szalczyńska K. Opieka transkulturowa. *Pielęgniarstwo* 2000. 1998; 3(38/39): 13215.
3. Kofta M., Jasińska-Kania A. (red.). Stereotypy i uprzedzenia. Uwarunkowania psychologiczne i kulturowe. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2001.
4. Stanisław A. Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem Statistica PL na przykładach z medycyny. Tom I. Statystyki podstawowe. StatSoft Polska, Kraków 2006.
5. Czerniejewska I. (red.). Antydyskryminacja na co dzień. Stowarzyszenie „Jeden Świat”, Poznań 2005.
6. Matsumoto D., Juang L. Stereotypy. W: Matsumoto D., Juang L. (red.). Psychologia międzykulturowa. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004: 94–107.
7. Błuszkowski J. Polacy naród otwarty czy zamknięty? W: Błuszkowski J. (red.). Stereotypy narodowe w świadomości Polaków. Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2003: 233–247.
8. CBOS 2004: Postawy wobec Romów w Polsce, Czechach, na Węgrzech i Słowacji. <http://www.stowarzyszenie.romowie.net/index.php/czytnik-artykulow/items/170.html>; data pobrania: 1.03.2012.
9. Kułak A., Kułak P., Shpakau A., Okurowska-Zawada B. Postrzeganie innych narodów i kultur przez młodzież polską studiującą nauki medyczne. *Probl Hig Epidemiol* 2011; 92 (3): 679–687.
10. Polish and Belarussian students' attitudes toward other nations. *Prog Health Sci* 2012; 2: 29–42.
11. Kułak A., Okurowska-Zawada B., Kułak P. Postrzeganie innych narodów i kultur przez studentów kierunku fizjoterapia. Doniesienie wstępne. W: Krajewska-Kułak E., Łukaszuk C.R., Lewko J. (red.). W drodze do brzozy życia. Tom VIII. Duchno sp. z o.o., Białystok 2011: 205–221.